

محمد بن یعقوب فیروزآبادی

«مجدالدین محمد بن یعقوب فیروزآبادی» مکنی به ابوظاهر (۷۲۹-۸۱۷ ق) عالم لغوی، **محدث**، **مفسر**، سیره نویسنده، مؤلف قاموس و فقیه **شافعی** از احفاد شیخ ابواسحاق شیرازی (۳۹۶-۴۷۶ ق) - فقیه بزرگ شافعی و رئیس نظامیه **بغداد** - بوده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - معرفی اجمالی
- ۲ - رشد علمی
- ۳ - مقام علمی
- ۴ - وفات
- ۵ - آثار
- ۶ - پانویس
- ۷ - منبع

معرفی اجمالی

اصل وی از فیروزآباد از توابع **شیراز** است اما در کازرون متولد شده است. در هفت سالگی قرآن را حفظ کرد و در هشت سالگی به شیراز نقل مکان کرد. مجدالدین دانش لغت و **ادبیات** را نزد پدرش فراگرفت. سپس نزد قوام الدین عبدالله بن محمود بن النجم و دیگر علمای شیراز تلمذ نمود. در جوانی به **عراق** سفر کرد. در شهر واسط نزد احمد بن علی دیوانی دانش قرآنت‌های ده گانه مربوط به **قرآن** را فراگرفت و در بغداد محضر شرف عبدالله بن بکتاش را که قاضی بغداد و مدرس نظامیه بود درک کرد. بعدها ابن بکتاش به وی مسند تدریس در بغداد را داد. پس از عراق به آسیای صغیر (ترکیه)، شام و **فلسطین**، مصر و هند رفت و همه جا با دانشمندان مجالست و تبادل نظر داشت.

رشد علمی

وی **فقه** را نزد محمد بن یوسف زرنندی آموخت و در فراگیری دانش **حدیث** در **دمشق** از مشایخی چون حافظ **ابن قیّم جوزیه** شاگرد **ابن تیمیه حرانی** استفاده نمود؛ همچنین تقی الدین سبکی و پسرش تاج الدین سبکی و ابن نباته، ابن خباز، احمد بن عبدالرحمن مرداوی احمد بن مظفر نابلسی و ابن جماعه از اساتید و مشایخ وی بوده‌اند. در **قیس** نیز مجلس قلقشندی را درک نمود.

افرادی چون **ابن حجر عسقلانی**، صلاح الدین صفدی، تقی الدین محمد بن محمد بن عبدالعزیز مصری معروف به ابن فهد و نیز برادرش، ابن مقرئ، شاکر بن عبدالغنی، محمد بن علی معروف به ابن الواحی، محمد بن مقبل حلبی، فخرالدین احمد بن محمد شیرازی از جمله شاگردان او بوده‌اند.

مقام علمی

فیروزآبادی بسیار اهل سفر بود. به هر شهر و دیاری که وارد می‌شد مورد استقبال متولیان آنجا قرار می‌گرفت. هوش و حافظه قوی وی تادم مرگ برقرار بود و گزارش شده که همه جا سلاطین و حکام با اشتیاق مقدمش را گرامی می‌شمردند. وی در نهایت به زبید در یمن رفت و دو دهه باقیمانده از عمرش را در آنجا اقامت گزید. این شهر اکنون در استان حدیده واقع است و دیگر لغوی مشهور، مرتضی زبیدی، صاحب **تاج العروس** نیز بدان جا منتسب است. پادشاه یمن، ملک اشرف اسماعیل از وی به گرمی استقبال نمود و در بزرگداشتش بسیار کوشید و او را در کارهای علمی اش در کنف حمایت و کمک‌های مادی و معنوی خود قرار داد و منصب مهم قاضی القضاتی یمن را به وی بخشید و بعد به درجه شیخ الاسلامی یمن رسید. همچنانکه ذکر شد فیروزآبادی بیست سال آخر عمرش را در دوران اشرف و پسرش ناصر در یمن به سر برد و در خلال این مدت بارها به **زیارت مکه** رفت و در **مدینه** و **طائف** نیز مدت سه سال اقامت گزید.

وفات

زمان مرگ فیروزآبادی را شب بیستم ماه **شوال** ۸۱۷ ق ذکر کرده‌اند. وی به هنگام مرگ ۸۸ سال سن داشت. سال فوت وی را ۸۱۶ هجری قمری نیز نوشته‌اند.

↑ **دهخدا**، ذیل منخل فیروزآبادی

اما قول متواتر، همان ۸۱۷ هجری است. پیکرش را در کنار آرامگاه شیخ اسماعیل جبروتی به خاک سپرده‌اند.

آثار

از آنجا که فیروزآبادی در کنار دانش زبان عربی، در **علوم اسلامی** نیز دانش وسیعی داشت علاوه بر «**قاموس المحيط**» که مهمترین اثر وی است، آثار دیگری (بیش از چهل جلد) در علوم اسلامی از خود برجای گذاشته که از آن میان آثار زیر قابل ذکرند که هنوز اکثرشان بصورت نسخه خطی در کتابخانه‌ها نگهداری می‌شود:

۱. الاحادیث الضعیفه؛

۲. الاسعاد بالاصعاد الی درجه الاجتهاد؛

۳. الاشارات الی ما فی کتب الفقه من الاسماء والامکن و اللغات؛

۴. اسماء السراح فی اسماء النکاح؛

۵. انواء الغیث فی اسماء اللیث؛

۶. بصائر ذوی التمییز فی لطائف الکتب العزیز؛

۷. البلغة فی ترجمة ائمة النحاة و اللغة؛

۸. تحبیر الموشین فی ما یقال بالسین و بالشین؛

۹. تسهیل طریق الوصول الی الاحادیث الزائدة علی جامع الاصول؛

۱۰. تفسیر فاتحة الکتب؛

۱۱. الدرر الغوالی فی الاحادیث العوالی؛

۱۲. سفر السعد فی السیرة النبویة.

↑ **سلطانی**، بزرگان: شرح احوال فیروزآبادی (لغوی مشهور ایران)، فرهنگ و هنر «مهر» خرداد ۱۳۱۷، شماره ۵۹، ص ۱۲ - ۳۰.

↑ **سلطانی**، بزرگان: شرح احوال فیروزآبادی (لغوی مشهور ایران)، فرهنگ و هنر «مهر» خرداد ۱۳۱۷، شماره ۵۹، ص ۹۶ - ۱۰۵.

↑ **العزوی**، عبس، المجد الفیروزآبادی و القاموس المحيط، المجمع العلمی العراقی «المجد السادس»، عام ۱۳۷۸ - الجزء ۱، ص ۲۹۷ - ۳۱۷.

↑ **مهریزی**، مهدی، رساله فی ما لم ینتبه فی حدیث صحیح من الابواب (مجدالدین ابوطاهر محمد بن یعقوب فیروزآبادی (۸۱۷ ق))، میراث حدیث شیعه، ش ۱۷، ص ۴۴۱ - ۴۷۶.

↑ **یزدی مطلق** (فاضل)، محمود، مجدالدین فیروزآبادی، مؤلف قاموس اللغة یا سهم ایرانیان در نهضت فرهنگ نویسی به زبان عربی، مجله دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه مشهد، بهار و تابستان ۱۳۷۸، ش ۴۳ و ۴۴، ص ۱۷۱ - ۲۰۲.

پانویس

۱. ↑ **دهخدا**، ذیل منخل فیروزآبادی

۲. ↑ **سلطانی**، بزرگان: شرح احوال فیروزآبادی (لغوی مشهور ایران)، فرهنگ و هنر «مهر» خرداد ۱۳۱۷، شماره ۵۹، ص ۱۲ - ۳۰.

۳. ↑ **سلطانی**، بزرگان: شرح احوال فیروزآبادی (لغوی مشهور ایران)، فرهنگ و هنر «مهر» خرداد ۱۳۱۷، شماره ۵۹، ص ۹۶ - ۱۰۵.

۴. ↑ **العزوی**، عبس، المجد الفیروزآبادی و القاموس المحيط، المجمع العلمی العراقی «المجد السادس»، عام ۱۳۷۸ - الجزء ۱، ص ۲۹۷ - ۳۱۷.

۵. ↑ **مهریزی**، مهدی، رساله فی ما لم ینتبه فی حدیث صحیح من الابواب (مجدالدین ابوطاهر محمد بن یعقوب فیروزآبادی (۸۱۷ ق))، میراث حدیث شیعه، ش ۱۷، ص ۴۴۱ - ۴۷۶.

۶. ↑ **یزدی مطلق** (فاضل)، محمود، مجدالدین فیروزآبادی، مؤلف قاموس اللغة یا سهم ایرانیان در نهضت فرهنگ نویسی به زبان عربی، مجله دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه مشهد، بهار و تابستان ۱۳۷۸، ش ۴۳ و ۴۴، ص ۱۷۱ - ۲۰۲.

منبع

نرم افزار قاموس ۲، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.